

26.41x37.47	1/11	עמוד 1	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621713-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

42 שנה אחרי הטרגדיה, ילדי משפחת אלירז פותחים את הפצע | רחלי חלקי-בודה, 30

דיוקן

מקור ראשון

גמליון 1171 | 3' בטבת תש"ף | 17/01/2020

קסת על ים כנרת

פוטנציאל אדיר, עזובה פושעת, שד עדתי בתוך בקבוק ונאמנות רבת שנים לביבי: רשמים, שיחות ותובנות ממסע בטבריה המדשדשת. כתבה ראשונה בסדרה

ארי שביט | 18

כך הפכה ישראל השנייה לממלכת נתניהו הראשונה

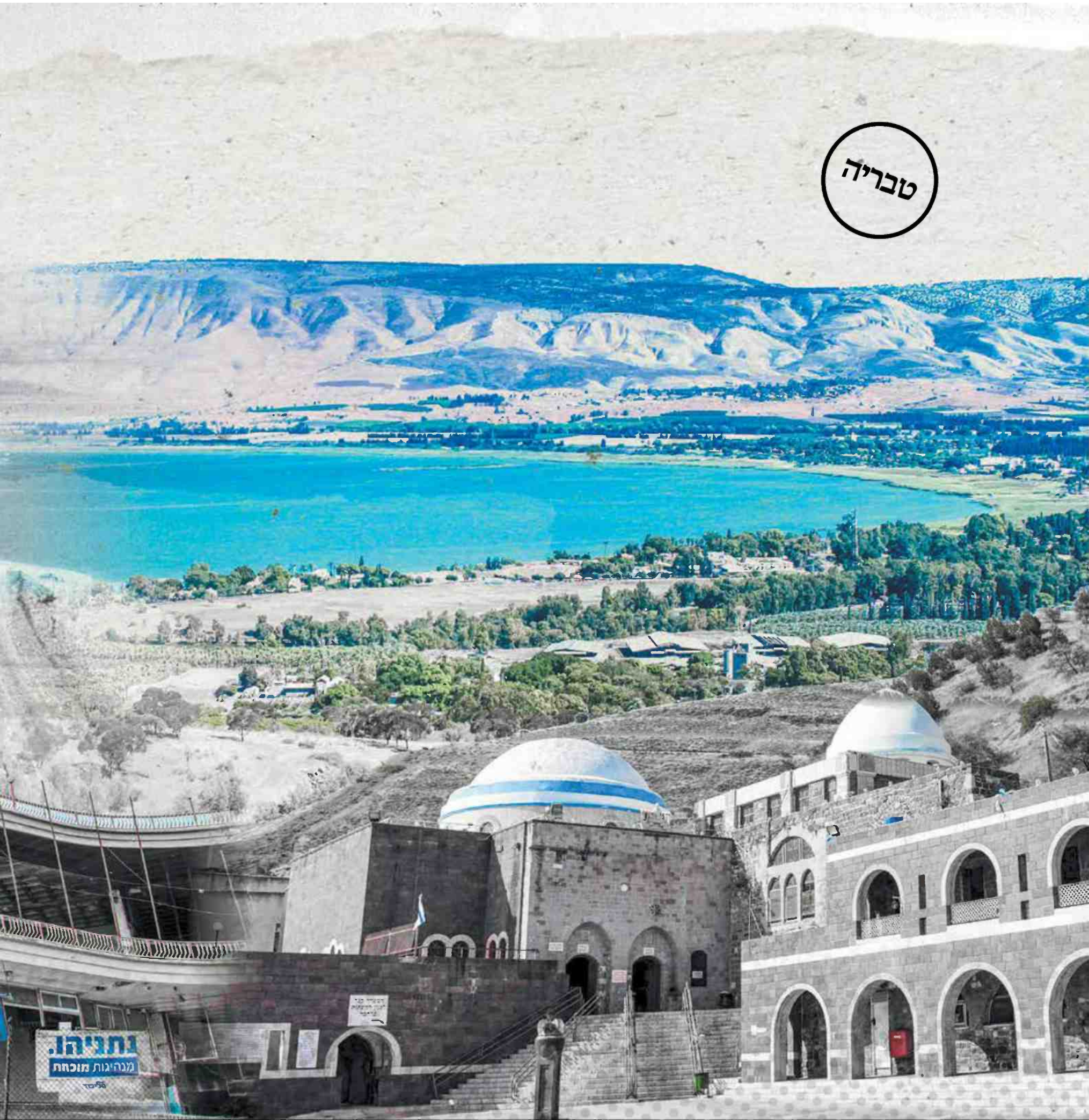
ארי שביט במסע בין שבטי החברה הישראלית

כתבה ראשונה בסדרה

27.13x29.9	2/11	עמוד 18	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621714-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

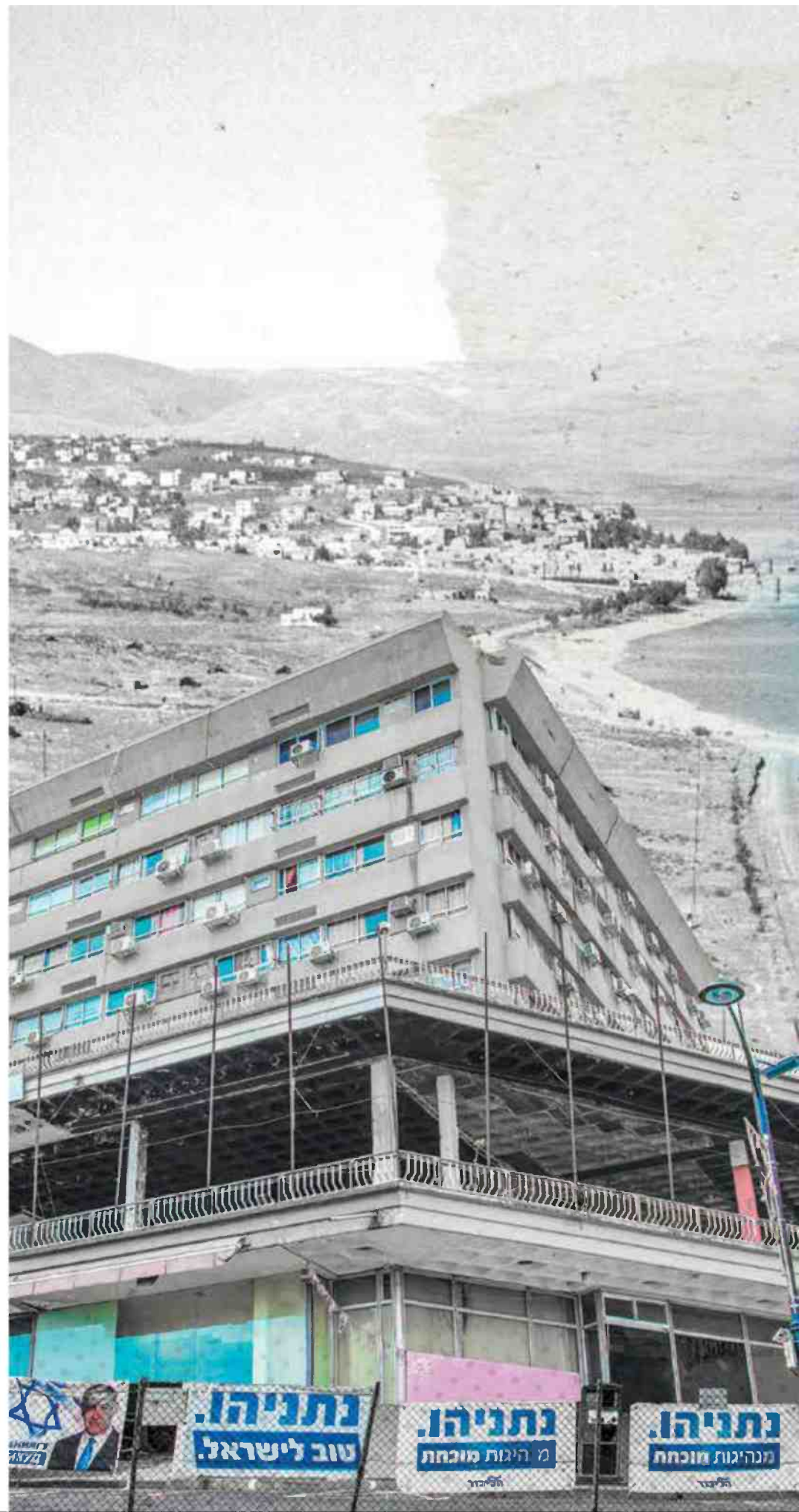
טבריה

27.09x29.17	3/11	עמוד 19	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621712-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עיר הגאות והשפל

כשמרימים את העיניים, רואים יופי שאין כמותו. כשמביטים ישר קדימה, פוגשים בכל מקום עזובה. מרכז העיר שומם, הטיילת רפאים. ובכל זאת טבריה נאמנה לביבי, כי העבר הוא עבר שלא נגמר. עבר מתמשך. ראש הממשלה הוא גם מנהיג המהפכה - נגד הקיבוצים שאינם, נגד בן-גוריון, נגד התקשורת והמשפט והשמאל. המעברה על ראש ההר כבר נעלמה, אבל הם עלולים לחזור ולהחזיר את המעברה שבלב

27.54x29.4	4/11	עמוד 20	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621715-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

"לגנוץ בחיים לא אצביע. אבל אולי לא אצביע בכלל". בית בטבריה

שהשאלה שהביאה אותי לטבריה הפעם פשוטה מאוד. זה עתה ירדתי לכאן מהעיר העילית, ובכל מקום עזובה. בכל מקום הזנחה. תחנות אוטובוס מנופצות, גני משחקים נטושים. מרכז העיר שומם. הטיילת רפאים. ובכל זאת, העיר המוכה הזאת נאמנה באופן מוחלט למנהיג. לראש הממשלה. לביבי. כ־49 אחוז מהקולות הוא קיבל באפריל 2019. כ־46 אחוז הוא קיבל אפילו בספטמבר. ובהתמודדות מול גרעין סער בפריימריס של הליכוד הוא זכה ב־82 אחוז. איך זה יכול להיות. הרי זה לא יכול להיות. תסביר לי מה קורה כאן.

זה המהפך, אבי יורה מיד. אתה לא תבין את זה. אתה לא תבין איך חיינו כאן בשנות השישים והשבעים. היה עלינו פחד. היינו אנוסים. אמא שלי, פרלה, הייתה עובדת בבקרים, חדרנית בבית מלון פלאזה, ואחר הצהריים בניקיון של בתי ספר. את החיים שלה נתנה בשבילי ובשביל חמשת אחיי ואחיותיי. היא תמיד הייתה ליכודניקית – אז קראו לזה גח"ל, חירות – אבל בעבודה היא הייתה אומרת שהיא מצביעה מערך. כי אם היו יודעים שהיא לא מערך, היו מפטרים אותה. והיא גם לקחה פנקס אדום, הוא נמצא אצלי עד היום. כי אנחנו היינו או בחולשה גדולה. לא הייתה לנו מילה מולכם, לא היה לנו מקום לידכם. היינו צריכים לתחמן ולשקר כדי להסתדר עם המערכת שלכם. אבל מדי פעם בגין היה מגיע לשיכון. היה נואם ברחבה ליד קולנוע חן, וכל השיכון היה מגיע, מצעיר ועד זקן. כי הוא הבין אותנו. היה לו לב אלינו, עשה לנו כבוד. ואז, פתאום, ב־1977, מהפך. לא יודע איך לתאר לך את זה. כמו מה שאומרים על כ"ט בנובמבר, כששמעו ברדיו את ההחלטה של האו"ם וספרו קולות ויצאו לרחובות לרקוד, ככה אנחנו היינו. כשחיים יבין אמר מהפך, כל שיכון ב' היה בחוץ, וכל שיכון ד' היה ברחובות. אני זוכר את זה כמו היום. צעקו, שרו, שתו. הייתה גם אלימות. כמעט שרפנו את הפיג'ו 404 של המערכתניק שחי בשכונה. כי בבת אחת כל הזעם יצא, כל השנאה על מה שעשו לנו, אבל גם תחושת השמחה הזאת. חירות. יציאה מעבדות לחירות. כשבגין סוף־סוף ניצח אתכם, יצאנו מעבדות לחירות.

טבריה אינה ישראל. בעוד ישראל היא סיפור של כישלון. אבל חלק מהתהליכים המתרחשים בטבריה הם בבחינת אזהרה מפני העתיד. הם חושפים את חולשותיה של המדינה היהודית והם מצביעים על חלק מהסכנות הפנימיות הנשקפות לה

ל פי ויין, המרחק מתל־אביב לטבריה הוא כמאה דקות. אבל הכבישים המהירים של נתניהו כמו מקצרים מאוד את המרחק. המחלפים והמנהרות של ישראל כ"ץ עושים את הארץ לקטנה משהייתה. אוטוסטרדות מהודרות מובילות מיקנעם משגשגת אל צומת גולני מחודשת. כך שתחת השמיים התכולים של הבוקר המוקדם, הנסיעה בארץ הירוקה של ינואר 2020 מהירה וחלקה. וכעבור פחות משעה וחצי: טבריה. מגדל המים הנישא של העיר העילית. הצבעוניות השמחה של מרכז BIG הגדול והחדש. רכבות הדיור האפורות, הדחוסות, של שיכון ב', שיכון ג', שיכון ד'. המבט עוצר הנשימה על אגם המים המתוקים היחידי של הארץ המובטחת. מעברו האחד הדממה הנישאת של הר מירון, הר כנען, צפת. מעברו האחר הרי גולן כחלחלים וחרמון של שלג ראשון. יופי שאין כמותו בשום מקום אחר בארץ. יופי שאין כמותו בעולם.

האיש שאני נקרא על שמו חי רוב ימיו בטבריה. אריה לייב שטרנברג נולד בצפת, למד בניירות, השתלם בקאירוו והיה לרוקח הראשון על חוף הכנרת. בעשור השני של המאה ה־20 הוא ראה כאן מלחמה, עוני, ייאוש וכולרה. בעשור השלישי של המאה ה־20 הוא ראה כיצד הבריטים מציעים קדמה ומודרנה לעיר היהודית־ערבית העתיקה. בעשור הרביעי של המאה ה־20 הוא ראה כיצד מטוסים ימיים כבדים נוחתים במי הכנרת, ומביאים לעיר תיירים אנגלים אמידים העושים את דרכם להודו. בעשור החמישי של המאה ה־20 הוא ראה כיצד הפריחה המוחרה של שנות מלחמת העולם השנייה מקימה בטבריה בתי מלון מפוארים ומרחצאות מטופחים ומסעדות יוקרה. ואז כ"ט בנובמבר 1947. פיגועי הערבים באפריל 1948. הפיצוץ של בתי העיר העתיקה שהערבים השאירו אחריהם. והעלייה ההמונית. ההקמה של אחת המעברות הגדולות ביותר בישראל, על ראש ההר.

אבל היום אני כאן לא כדי לזכור את סבא, אלא כדי לפגוש את האדם אשר שכר ממני את החנות של סבא. אבי דהן, אבי, אשר אמו עלתה ארצה מאימיר בשנת 1951, והובאה על ידי הסוכנות אל המעברה שעל ההר. אבי, אשר הוא עצמו נולד ב־1965 בבית החולים פוריה, וגדל בשיכון ב', ויצא לעבודה בגיל 13, ונמלט בעור שיניו מהעוני, העבריינות והסמים שהקיפו אותו. ועבד במלצרות, ועבד בקליית פיצוחים, ועבד בהחלפת כספים. וחיש כל הזדמנות שלא ניתנה לו. וניצל כל הזדמנות שלא הייתה לו. ופתח מינימרקט קטן. ועבר לסוכנות נדל"ן. ורכש בית אבות צנוע. והשקיע מסביב לכנרת. והשקיע באמריקה. וקנה ומכר ושוב קנה ושוב מכר. וצבר הון לא גדול, לא משהו של טייקונים, רק משהו שיאפשר לו לפרנס בכבוד את אשתו ולתת לשלושת ילדיו את שלא היה לו. ולסעוד את אחיו. ולתמוך באחייניותיו (שהתייתמו). ולחיות חיים מלאים של לאכול ולשתות ולהאמין ולשמור מסורת. לדבוק בטוב. ולנהוג במרצדס 300 דיזל חדשה שבה הוא בא לקראתי. ומתוכה הוא יוצא לחבק אותי. אחשלי. כמה טוב לראות אותך בטבריה אחשלי.

אנחנו בשיפוחייה של רחמים שמחה ובניו. על השולחן חמש עשרה צלחיות קטנות של מאוטים, וקערה גדולה של סלט ישראלי קצוץ דק עם בצל, וחמום נפלא. על הקירות תצלומי שחור־לבן מטבריה של סבא שלי: בתי בולת שחורים על חוף אגם. ובשולחנות שסביבנו, טבריה של אבי דהן; עושים עסקים, סוגרים עניינים, חיים את החיים. בחוץ השמיים הולכים ומאפירים וגשם קל מתחיל לרדת. כשאנחנו זוללים את שיפורי העוף ושיפורי הקבאב העסיסיים המוגשים לנו באהבה, אני אומר לאבי

כבר לא המיזם הכלכלי הגדול של העיר. חמי טבריה, 1986

צילום: יעקב סוהר - לע"מ

26.82x30.53	5/11	21	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621717-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אלה בחירות קשות, קשות מאוד, אני דהן אומר. כי התוצאות יישארו הרבה זמן. אם הימין ינצח - השמאל צריך לומר קדיש. כחול לבן תתפרק ותיעלם. הרי חוץ מרק לאיביבי אין להם מה לומר. הם דיקט צבוע. אבל אם השמאל ינצח - הליכוד לא יראה שלטון הרבה זמן. כי הבן שלי לא זוכר את שיכון ד'. הצעירים מתחברים לאמצע. הדלק של הליכוד מתחיל להיגמר

המאה הקודמת חיו בעיר ערבים, יהודים-ספרדים ויהודים אשכנזים בני היישוב הישן, אלה לצד אלה. הייתה תנועת העבודה והיו הציונים הכלליים, אבל אף אחת מהתנועות הללו לא משלה בטבריה ולא עיצבה אותה. את העליבות העות'מאנית הישנה של עיר האגם עטף קסם מנדטורי חדש, ובין מאורעות לפרעות התנהלה העיר הדרלאומית במעין שקט לבנטיני קסום, מנומנם ושלו.

עם הקמת המדינה השתלטה מפא"י על טבריה, שנותרו בה רק 6,000 יהודים ורכוש נטוש רב. כך גוריון המקומי היה משה צח. כמו בגוריון הלאומי הוא היה קטן קומה, עתיר אנרגיה, נמרץ ופעלתן. באופן אישי היה צנוע מאוד, באופן אנושי היה נדיב מאוד, ובאופן

היה מה לדבר. התזונה הייתה מינימלית. לא היה חשמל, כיוון שלא היה כסף לשלם על חשמל. הכרור שבו שיחקו כדורגל היה בעצם גרב שמולאה בסמרטוטים. אם היו אופניים בשכונה - הם כנראה היו גנובים. אם היה בית אחד שהיה בו רדיו, הוא זכה. ואם למישהו היה פטיפון של תקליטים, הוא היה מלך.

כשאני נכנס בגשם הכבד אל צמוד הקרקע של יבגי בשכונת "פלס 200", הוא מקבל אותי במארז פנים. נוכחותו בחדר, בסוודר כחול ובזקן לבן, היא נוכחות של גבר חזק, נאה ודהוט. ההשכלה מרשימה, העברית מצוחצחת. אחרי שהוא מוזג לי מקנקן של תודעס-נענע, הוא אומר שלא הדלות החומרית הייתה הבעיה: הדלות הרוחנית הייתה הבעיה. העובדה שלא הבינו מה הבאנו איתנו. לא כיכרו את מי שהיינו. מחקו אותנו.

קח לדוגמה את אבא, מספר לי יבגי. במרוקו הוא היה רב, מחנך, מוהל, פייטן, שליח ציבור, נגן עזר וכנר. כשהגיע לטבריה, נתנו לו הזדמנות. עבר כמורה בבית ספר תורני, תלמוד תורה. אבל כשנכנס לכיתה מצא תווה ובוהו. תלמידים ניכלו את הפה, התמרדו, פרקו עול. עישנו ביום חול ועישנו בשבת ומועד. מציאות של איש הישר בעיניו יעשה. ומבחינת אבא, זה היה אסון. ארץ ישראל הייתה משאלת חייו, ופתאום ארץ ישראל היא סדום. התחיל אצלו תהליך של נסיגה שהפך לתהליך של שכירה. הסתגר בבית, אפילו לבית כנסת לא יצא. לא היה יכול להתמודד עם העובדה שהוא עלה לארץ הקודש והגיע לגלות. ולא עמד בשבר. קרס.

אבל זה לא רק אבא שלי, יבגי ממשיך. זה רוב יהדות המזרח, רוב הפריפריה, וטבריה. באנו מחברה פטריארכלית. במוקד החיים עמדו הרב, האב והקהילה. ישראל שהגענו אליה בעטה ברב, מוטטה את האב ופוררה את הקהילה. היא שאבה מתוכנו את כל העושר הערכי והתרבותי הנפלא שהיה בנו. היא גרמה לנו להתבייש בעצמנו. במי שאנחנו. היא השאירה אותנו ריקים, מרוקנים, אבודים. עד כדי כך שהתחלנו להזדהות עם מי שדיכאו אותנו וניצלו אותנו. גם אני, כשהייתי לנער, הרגשתי שאני נדרש להחליף זהות. להתנכר לעצמי, לעבור ישראליות. חציתי את הקווים המחלשים אל החוקים. ניסיתי להפוך את עצמי למין צבר מזויף, להתבולל באשכנזיות החילונית. אפילו יצאתי לקיבוץ בית יודע והצטרפתי למפ"ם. הייתי לחלק מהעולם של מפא"י-מפ"ם. ברחתי הכי רחוק שיכולתי מאבא ומהעולם של אבא ומהערכים העמוקים והיפים של אבא.

קו השבר היה מלחמת יום הכיפורים, מסביר יבגי. פתאום ראיתי את העליבות של שלטון העבודה ושל תנועת העבודה. פתאום הבנתי שהקיבוצניקים אינם עולים עליו בשום פרמטר. העגלה שלהם הייתה ריקה. העולם התרבותי שלהם חלול. התחלתי לחשוב מחדש על הכול, לחזור אל עצמי, אל המקום שבאתי ממנו. מבחינה פוליטית היה לכך ביטוי ברור: התחלתי להתעניין במנחם בגין. בגין נראה לי יותר ויותר מושך, כי הוא אמר לי שמותר לי לחזור להיות אני. אז אחרי שבבחירות 1973 עדיין הצבעתי מערד, ב' 1977 כבר הצבעתי ליכוד. מחל. הייתי חלק מהתפרצות הר הגעש ששינתה סדרי עולם, הפכה את המדינה. חוללה מהפך.

המספרים מעניינים. ב' 1961 מפא"י קיבלה כ-39 אחוזים מהקולות בטבריה, חירות 21% והמפר"ל 7.5%. ב' 1977 הליכוד קיבל כ-41%, המערך כ-23% והמפר"ל 14.5%. ואילו באפריל 2019 הליכוד קיבל בטבריה 49%, כחול לבן 10.5%, ש"ס 15% ויהדות התורה 7.5%. פירוש הדבר הוא שבמשך קרוב לשלושים שנה הצליחו בגוריון וצחר לזכות בתמיכתם של השיכונים בטבריה, למרות המצוקה והדיכוי. כי הם שידרו עוצמה והפעילו עוצמה. ופיתחו ופיתחו ופיתחו. אבל כאשר

ציוני היה מפלגתי מאוד. הוא שלט בעיד בכירון, במסירות וביד ברזל. תחת ההנהגה של תנועת העבודה וצחר, מספר התושבים הוכפל בתוך כשלוש שנים ושולש בתוך כעשור. את המעברה בראש ההר החליפו בהדרגה שיכונים, ובניתיים העיר התחתית שגשגה. התיירות הישראלית של סוף שנות החמישים ושנות השישים הביאה אל חוף הכנרת שפע. הטיילת המתה אדם, מסעדות הדגים התפקעו, מלון גלי כנרת פרח וחוף הלידו היה מפוצץ. סירות מירוח חדישות הותירו מאחוריהן את שובלי סקי המים של מתעשרים חדשים מתל-אביב ונערות בביקני.

אבל מתחת לצמיחה המהירה ולפיתוח המואץ, בעבעה מצוקה. רחש אי שקט. זעם כבוש הלך והתעצם. מאיר יבגי נולד בסווארה, מרוקו, בשנת 1952. ב' 1955 משפחתו עלתה ארצה ויושבה במעברת חלסה, היא קריית-שמונה. כאשר סערת גשם גדולה שטפה את המעברה והעיפה את האוהל, הרוד מטבריה אמר די. הוא העלה את האב, האם והילדים הרועדים מקור למשאית תנובה, והבריח אותם מהמעברה אל שיכון ג' שזה עתה נבנה. קיבלו דירה של חמישים ושישה מטר. שלוש עשרה נפשות בחמישים ושישה מטר. כך שעל פרטיות לא

אז אם אתה שואל אותי עכשיו - כך אבי אומר לי - למה ביבי, אני עונה לך: בגין. ביבי זה המשך ישיר של בגין. ומה שהשמאל מנסה לעשות לביבי, זה מה שהמערך עשה לנו. התקשרות זה כמו ההסתדרות. הפרקליטות זה כמו הקיבוצים. וכמה שאתם יותר תרדפו את ביבי, אנחנו נהיה יותר ביבי. רק ביבי. ביבי עד הסוף.

בנימין זאב הרצל האמין שטבריה תהיה לניצח של הציונות. בספרו אלטנוילנדר הוא כתב עליה יותר מאשר על כל מקום אחר בארץ ישראל. בחזונו היא הייתה עיר של מרחצאות מפוארים, בתי מלון שוויצריים ווילות לבנות המשתלבות להפליא במדרונות מיוערים. תזמורת היו אמורות לנגן בפני גברים ונשים לבושים בהידור מודרני, בשעה שנערות ונערים בכגדי לבן ישחקו כאן טניס. על פי הרצל, עירו של סבא שלי הייתה אמורה להיות עיר של מדע מתקן עולם, טכנולוגיה חדשנית, הרמוניה בין דתות וצדק חברתי. כפי שכתב: גן עדן. אבל האמת היא שהציונות ההרצליאנית אף פעם לא מימשה את עצמה בטבריה. במחצית הראשונה של

27.32x29.4	6/11	22 עמוד	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621716-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

מפא"י שידרה עוצמה בשיכונים, עד שפירמידת הכוח נשברה. טבריה, 1959

ריבודי ששבה אותנו וסגר עלינו. המהפך שינה את כל זה, יבגי ממשיך. הוא פתח בפנינו שוק עצום של הזדמנויות. והוא הקנה את התחושה שעכשיו גם אנחנו חלק מהמדינה. שאנחנו לא יושבים עוד בשורות האחרונות של האוטובוס. בשבילנו זה היה כמו השחרור של השחורים באמריקה. בגין היה הלינקולן שלנו. עכשיו אפשר היה סוף-סוף לזקוף את הראש ולא להתכייש יותר במי שאנחנו. במקום שממנו באנו. במה שהאבות והאמהות שלנו העניקו לנו.

למהפך היה ביטוי ממשי: שיקום שכונות. זה היה המפעל הלאומי הישראלי הראשון שהציב אותנו במרכז, אומר יבגי. שהיה מיועד לנו, שנועד להשיח את החיים שלנו. בשנות השמונים המוקדמות יכולת לראות את השינוי שהתרחש בשיכון ב' ובשיכון ג' ובשיכון ד'. בנו, שיפצו, צבעו. נבנה מתנ"ס גדול. עסקים קטנים נפתחו. בקולנוע חן הקרינו סרטים, ומסביב לקולנוע חן רחשו חיים. בה בשעה היה לנו גם מהפך מקומי משלנו. יגאל ביבי מהמפד"ל החליף את משה צחר מהמערך. ויגאל ביבי היה מורה לגיאוגרפיה חובש כיפה וערכי, איש טוב. הוא גם שילב בעירייה פעילים מהשכונות. בשנים שרד לוי פתאום ייצג אותנו בממשלה, הליכודניקים הצעירים התחילו לייצג אותנו במועצת העיר. אנחנו קיימים, אנחנו נוכחים. אי אפשר לטאטא אותנו יותר אל מתחת לשטיח. אבל אז התחילו הבעיות, מלמד אותי יבגי. לאטילאט

התברר ששיקום שכונות זה טיוח. השיפוץ הוא חיצוני ולא פנימי. חזותי ולא מהותי. אני חושב שאין מקום בארץ שצבעו בו את הבניינים כל כך הרבה פעמים כמו בטבריה. אבל העזובה נשארה. את השחיתות של עסקני המערך החליפה שחיתות של עסקני ליכוד, שאליה התווספה שחיתות של עסקני ש"ס. הגישה הייתה של שמור לי ואשמור לך, של הזרמת משאבים לחמולות. ההנהגה המקומית, שעלתה מתוך השיכונים, אכזבה. כאשר היא החליפה את יגאל ביבי בסוף שנות השמונים, התברר שאין לה חזון ואין לה יכולת ניהולית טובה דיה. על כן העיר הלכה ונחלשה, הלכה והידרדרה. וכשהחדדים זיהו את העובדה שיש כאן רקמה חלשה, הם חדרו פנימה. הם ניצלו את המצוקה של טבריה והם החריפו אותה. לכן לצעירים אין תקווה כאן, ולכן החזקים עוזבים. כל מי שיכול עובר למגדל או לפרידה עילית או לגבעתיאבני או לתל-אביב. והעיר נראית כמו אוור אסון אורבני. לא מתקדמת, לא מתפקדת. תקועה.

אם כך, אני אומר, למה נתניהו? מנין התמיכה הסחפת בו? הלוא הוא מכהן כראש הממשלה 11 שנים ברציפות. בסך הכול הוא נמצא בשלטון יותר שנים מבך גוריון. האצת ההידרדרות של טבריה התרחשה במשמרת שלו. מדוע אינכם מתקוממים נגדו? מדוע אתם לא מודידים את משטר נתניהו, כפי שהורדתם את משטר העבודה?

יבגי מודקף בכודסתו, כנעמד על רגליו האחוריות. על טבריה אין ויכוח, הוא אומר. אנחנו מדברים על אחת הערים בעלות הפוטנציאל הגדול ביותר בעולם. גלום בה הון גיאולוגי, הון ארכיאולוגי, הון תיאולוגי הון תיירותי. ובפועל אין בה כלום. כלום. גם באלף השלישי זאת אחת הערים הנחשלות בארץ. אבל האשמה היא לא בבניי. האשמה היא בהנהגה המקומית. היא זו שגרמה לכך שבת אחת שלי עובדת באינטל בפתח-תקווה ובת אחרת היא פסיכולוגית ברחובות, ושתייהן לא מעלות בדעתן לחזור לכאן. אין להן מה לחפש בטבריה. עבורן הכול כאן חרוך. אבל אני לא רק טברייני, יבגי ממשיך. אני ישראלי. בשבוע שעבר סימתי חמישים שנות שירות בצה"ל. וכשאני מביט לא רק על טבריה, אלא על ישראל כולה, אני אומר את מה שטל ברודי פעם אמר: נתניהו שם אותנו על המפה. והוא שם אותנו על המפה כמעצמה. הייטק? הייטק. תשתיות? תשתיות. ביטחון? ביטחון. מעמד בינלאומי? מעמד בינלאומי. ההישגים של נתניהו פנומליים. כמה מכונניות קונים כאן, כמה רכבות יש כאן,

צילום: מרץ כחן - ל'מ

צילום: סימור קוטקוף - ל'מ

אבל אז התחילו הבעיות, מלמד אותי יבגי. לאטילאט התברר ששיקום שכונות זה טיוח. השיפוץ הוא חיצוני ולא פנימי. חזותי ולא מהותי. אני חושב שאין מקום בארץ שצבעו בו את הבניינים כל כך הרבה פעמים כמו בטבריה. אבל העזובה נשארה. את השחיתות של עסקני המערך החליפה השחיתות של עסקני ש"ס

פירמידת הכוח של מפלגת העבודה נסדקה בשנות השבעים ונבקעה במלחמת יום הכיפורים, נסללה הדרך להתקוממות העממית ששינתה את פני המדינה. במרכזה הייתה דמות האב של בגין, והיהדות המסורתית של בגין, ותחושת השותפות והכבוד שבגין הקריז. 43 שנים אחר כך, ההתקוממות עדיין כאן. הליכוד מקבל היום בטבריה מעט יותר קולות משקיבל ב'1977. כי העבר הוא עבר שלא נגמר. עבר מתמשך. עבר אשר מעצב את ההווה וקובע את העתיד. ובנימין נתניהו הוא האב הגדול של שנות האלפיים, אשר בודרכו שלו ידע להעניק תחושה של שותפות וכבוד ליהדות המזרחית-מסורתית. היא לא שוכחת את חטאי מפא"י ולא סולחת עליהם, אבל סולחת לנתניהו על כל חטאיו ועל כל פגמיו, כי הוא גם ראש הממשלה אבל גם מנהיג המהפכה. מהפכה נגד הקיבוצים שאינם. מהפכה נגד בך-גוריון וצחר שמתו. מהפכה נגד התקשורת והמשפט והשמאל שעלולים לעלות ולחזור ולהחזיר את המעברה שבלב.

מאיר יבגי מספר לי על האוטובוסים. הם היו מגיעים לשיכון בארבע בבוקר ואוספים את האבות במשך שעותיים, כדי שיוכלו להתחיל לעבוד במפעלי הקיבוצים בשש. ובחמש אחר הצהריים הם היו אוספים אותם מהמפעלים ומחזירים אותם הביתה בשבע בערב. מחושך עד חושך האבות עבדו. מחושך עד חושך האבות נעדרו. וכך המעמד שלהם בבית נשחק. התא המשפחתי התפרק, והיו אלה הנשים שנאלצו לגונן על הילדים מפני פשע וסמים חנות, וגם לצאת לעבוד, ולדאוג למשק הבית. כך שלמרות שבתוך הבית הייתה שמחה והייתה אהבה היה אור - המרחב הציבורי נהרס. מבנה המשמעות התמוטט. נוצרה שממה כלכלית, חברתית וערכית, אומר יבגי. בתוכה היינו גם מנוצלים וגם מוחלשים. מעלינו הייתה תקרת זכוכית אחת של קיבוצי עמק הירדן, שהתנהגו כאדוני הארץ וסעדו את ליבם בחדרי אוכל שופעי כל טוב, כאשר לנו לא היה מה לאכול. והייתה תקרת הזכוכית השנייה, של הטבריינים הוותיקים, המבוססים, אשר רבים מהם התעשרו בגלל הדכוש הנטוש, ובניהם רכבו על וספות ג'לירה כאשר לנו לא היה כסף לכרטיס נסיעה באוטובוס. ואת שתי תקרות הזכוכית הללו לא ידענו לפרוץ. היינו חסומים חנוקים. נלכדנו בתוך מבנה

התא המשפחתי התפרק. עולים חדשים במורדות העיר

26.32x33.7	7/11	עמוד 24	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621718-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

כשאני יוצא מרבי מאיר ונוסע אל העיר בהפוגה בין הגשמים, הלב נצבט. פנסי חשוכים, ספסלי רחוב שבורים, שילוט רחוב מחוק, ערמות של קרטונים, צחנה של אשפה. זוהמה. וספיר סימוני המתגוררת בדירה שכורה ברחוב שמעון פרס אומרת אין, אין מצב להגיע לדירה. עובדים מבוקר עד לילה, ואין סיכוי

כמה נוסעים לחו"ל. והאיש הוא בשורה הראשונה של מנהיגי עולם. בכל מקום מכירים אותו, מכבדים אותו, חוששים מפניו. כמו ירדו הוא עשה מישראל אימפריה. אז מהאיש הזה עושים עברייני? ועל מה? תגיד לי באמת, על מה? אני אומר לך חד וחלק: אם נתניהו באמת יורשע בבית משפט בקבלת שוחד - שילך לכלא. בלי רחמים. אבל עד לפסק דין חלוט, הדרך ארוכה. והחוק קובע במפורש שהדרך ארוכה, ושנתניהו יכול להיות בינתיים ראש ממשלה.

אז אני לא יכול שלא להכיר תודה למנהיג היחיד והמיחוד הזה, על ההתפתחות שהוא הביא לארץ ולמדינה. הרי הוא היה יכול לפרוש ולעשות לביתו ולהיות היום בעל הון עצום. אבל הוא בחר לשרת ולהקריב את עצמו ולאכול גם את כל החציץ הזה, לעמוד מול השנאה היוקרת כלפיו. מבחינתי הוא אדם שמקריב את עצמו כדי להעצים את המדינה שלנו. וכמו בגין, יש לו לב לעם. הוא רואה את העם. והוא מעצים את השחרור של המזרחים. הוא זה שינפץ את תקרת הזכוכית האחרונה שעדיין סוגרת על המזרחים. ביבי ממשיך את המהפך ומכסס את המהפך והופך את המהפך למציאות שאי אפשר יהיה לחזור ממנה.

אבל על השולחן מונחים שלושה כתבי אישום, אני מוחזה. והאיש העומד בראש המדינה לא מרכיז את ראשו בפני מערכת המשפט, אלא מנסה לקעקע אותה. אתה רואה אותי, אומר יבגי. אני סגן-אלוף במילואים. עשדות שנים ניהלתי מתנ"סים בטבריה ובכל רחבי הארץ. ואני אומר לך שאני באופן אישי מוכן לצאת למסע צלב נגד הפרקליטות. כי אין פה שלטון חוק, יש פה ציד אדם. אני לגמרי מסכים עם השר אוהנה: רבים מהפרקליטים הגונים, אבל יש פרקליטות שבתוך הפרקליטות. אתה רואה שבג"ץ מגדיר את עצמו כמשפחה. ואתה מבין שהפרקליטות עובדת כמו הזרוע הארוכה של בית המשפט העליון. ואתה יודע שלהם הכול מותר. אצלם חבר מביא חבר, משפטן מסדר עבודה לבנו ולבתו ולנכדיו. זה בדיוק כמו הפרוטקציה והקשרים והפנקס האדום של שנות החמישים. ואז אתה שואל את עצמך: מה קורה פה? איך יש צווי איסור פרסום או השתקה על כל מה שקשור לגנץ, לפיד, אשכנזי? איך יש צווי איסור פרסום או השתקה על כל מה שקשור ליועץ המשפטי לממשלה ולפרקליט המדינה ולבכירים במערכת המשפט? ואיך יכול להיות שבניגוד גמור לשקט הזה, בכל מה שנוגע לנתניהו יש מבול של הדלפות? וכך אתה מגיע למסקנה שזה לא מקרי. הם המוהיקנים האחרונים. מערכת המשפט היא מרכז הכוח האחרון שנשאר בידי השמאל. והשמאל רוצה לשמר את הכוח שלו, את האחיזה שלו בשלטון. והוא יודע שנתניהו, אם ינצח, ישלים את המהפך ויחולל שינוי גם בבית המשפט העליון. לכן כל אלה נלחמים בו - עם כל מה שיש להם. וכן, תופרים תיקים. כן, מחוללים הפיכה שלטונית. כי עבודה בית המשפט הוא האמצעי לעקוף את הדמוקרטיה. בית המשפט הוא הדרך היחידה להחריד את המנהיג האמיתי של העם.

מתחת לפיתוח בשנות החמישים והשישים, זעם כבוש הלך והתעצם. דייג בטבריה, 1955

צילום: משה פירדמן - לע"מ

צילום: שאטרסטוק

יפני שאין כמותו בעולם. העיר מראש ההר

של בני-גוריון בחרה להוציא הון עתק שלא היה לה, כדי להביא אותנו וליישב אותנו בארץ. לבנות לנו שיכונים, לבנות לנו בתי ספר, ומרפאות של טיפת חלב. אני תמיד זוכר שאם הייתי נולד במרוקו, הייתי מת. כי מה שהרבה מהמרוקאים לא יספרו לך הוא שכמעט כל משפחה קברה ילדים במרוקו. תמותת התינוקות שם הייתה נוראית. לי בגיל ארבע הייתה מחלת כליות. אילו באותו זמן הייתי במרקש ולא בטבריה, הסיכויים שלי לשרוד היו אפסיים. משמיצים את קופת חולים? משמיצים את בית חולים פוריה? הטיפול שקיבלתי בקופת חולים ובבית חולים פוריה הציל את חיי. הודות לשלטון העבודה, אני יכול לדבר איתך כעת. ואת זה אני לא שוכח. על כך אני אסיר תודה, אומר דותן.

אני פוגש אותו עוד בסלון של יבגי, ומשם אנחנו יורדים לעיר התחתית בגשם זלעפות ויושבים לשיחה בארבע עיניים במרכז הורדוס לתרבות ואמנות, שבראשו הוא עומד. מפה אדומה מכסה שולחן פלסטיק הניצב בחלל ריק. קפה שחור, כעכים. בחלון נראה המסגד הקטן והחרב למחצה שהשאירו אחריהם הערבים.

נולדתי במערכת מנסי, דותן מספר. ב-1959 העבירו אותנו לצריף עץ במערכת טבריה, וב-1960 לדירה בשיכון ד'. תשע נפשות בחמישים וארבעה מטר מרובע. אחד מהרודים שלי השתתף בהפגנת הזעם בוואדי סאליב, אבל בבית לא הייתה שום מרידות. כן, להורים הייתה גזוזה. כן, ההורים עברו רידייטי. אבל מבחינתם הם זכו לשמוע פעמי משיח, זכו לראות גאולה. אבא היה דייג במרוקו, ועכשיו היה דייג בכנרת ושמן בחלקו. ואני, גם פרוסה עם מרגריטה הספיקה. ברור שהיה קשה והיה עוני והייתה אפליה. אנשים התפרנסו מעבודות בוזיות ומעבודות דחק, בבוקר המשאית הסגורה של הקרן הקיימת הייתה לוקחת עובדים יומיים ליעוד. אבל אף פעם לא הרגשנו שדומסים אותנו. הרגשנו שזכינו.

בהתחלה השכונה הייתה אדומה, הוא זוכר. צחר ידע איך לקנות קולות תמורת הקמה של בית כנסת או הצבה של עמוד תאורה או סידור משרה בעירייה. העיראקים של שיכון ג' היו לגמרי איתנו. גם עם ראשי חמולות מערות אחרות הוא סגר עסקאות. סאלח שבתי, ממש. עד שבגין הופיע. כשבגין היה נואם ליד קולנוע חן, כל השכונה געשה. ראו בו מושיע. משום מה, אני לא הייתי זקוק למושיע. וכשהתגייסתי למשטרה הצבאית, מחזור מאי, גם גיליתי פתאום שיש יהודים אשכנזים. אצלנו בשכונה לא היו אשכנזים. המפגש איתם דווקא שימח אותי, פתח בפניי אופקים. ראיתי עולם רחב של ישראליות שרצייתי להצטרף אליו. לכן גנזתי את העדתיות. לקחתי את השד העדתי האישי שלי, הכנסתי אותו לבקבוק, וחתמתי את הפקק. מאז הוא שם, סגור ונעול. אני רוצה כבוד למסורת המרוקאית, אני רוצה שילמדו ויילמדו את המורשת המרוקאית, אבל אני לא רוצה שהמרוקאיות תהיה לעומתית. שלא תהיה זועמת, אלא חלק מישראל אחת שבה יש מקום שווה לכולם.

בדעות שלי אני די ימני, דותן ממשיך, אבל אף פעם לא חשבתי שבגין או ביבי צריכים לגאול אותי. אף פעם לא שמתי בקלפי מחל. הצבעתי מפד"ל, תמ"י, רפול ולפיד. וב-2019 הצבעתי פעמיים כחול לבן. כי אם אתה שואל אותי, ביבי אשם מוסרית. מה שהוא הודה בו, כבר פוסל אותו. ולידו נמצאים דרעי, ליצמן, ביטן. שלטון נתניהו הפך לשלטון מושחת, והקמפיין של נתניהו נגד מערכת המשפט חורה לי. תפירת תיקים? זה באמת הגיוני שעשרות שוטרים ועשרות פרקליטים עשו קנוניה כדי לתפור תיקים? זה לא מנהיג שיש לו לב לעם, אלא מנהיג שלא רואה אף אחד ממטר. אדם שתלטן ומתנשא. לא ממש דיקטטור, אבל גם לא ממש דמוקרט. ועכשיו הוא מתנהג באופן מופקר. האם מערכת המשפט חפה מטעויות? ודאי שלא. האם קורה שזכאי יוצא אשם ואשם יוצא זכאי? ברור. אבל זאת המערכת שמונעת שלטון יחיד. ברוב של 61 קולות, הכנסת יכולה גם להוציא

למאיר דותן דעה אחרת. אני המרוקאי האחר, הוא אומר לי. אני כועס כשמגדירים אותי כישאל השנייה, ואני כועס כשנתניהו מנצל את המושג ישראל השנייה. אני לא רוצה שיתייגו אותי; אני אגדיר את עצמי. ואני לא רוצה שידברו בשמי ויעשו עליי סיבוב ויפיקו ממני הון פוליטי; אני אחליט במה להאמין ובמי לבחור. והסיפור שלי שונה מאוד מהסיפור ששמעת מיבגי. אני לא בא מתחושה של קיפוח, זעם ומרידות. להפך. מבחינתי הציונות עשתה איתי חסד גדול כשהעלתה את משפחתי ארצה. ישראל של בגין גרמה לי לא הייתה זקוקה לנו. היא הייתה יכולה להסתדר גם בלעדיו. אבל ישראל

27.41x28.81	8/11	עמוד 26	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621719-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מעלינו הייתה תקרת זכוכית אחת של הקיבוצים, אומר מאיר יבגי. והייתה תקרת הזכוכית השנייה, של הטבריינים הוותיקים. ואת שתי תקרות הזכוכית לא ידענו לפרוץ

אנשים להורג. מישוהו צריך להגן עלינו. אם נתניהו יהרוס את שלטון החוק כדרי שיהיה כאן שלטון חוק אחר שיתאים לאג'נדה שלו – זה יהיה סוף הדמוקרטיה, והסוף שלנו. מה יהיה בבחירות? דתן מעריך שאצל המקופחים ביבי יתחזק – כי ביבי נתפס כמקופח ונרדף, ולכן מזדהים איתו. אבל בעצם זה קצת מוזר, הוא אומר. אם העדתיות קובעת, למה לא הצביעו גבאי ולמה לא מצביעים עמיר פרץ ולמה גם את דוד לוי לא העלו לטופ? התיאוריה שלי היא שבמרוקו עבדנו אצל המלך, ולכן אנחנו זקוקים למלך – שאיננו אחד משלנו. וביבי הוא פרפקט לעניין הזה. אצל אנשים המעבירים את תחושת הקיפוח מסב לא לבן, ביבי הוא באמת מלך. אבל כשאתה מסתכל על המציאות, אתה רואה שהוא הבטיח לנצח את איראן – ואיראן על הגדרות. הוא הבטיח למגר את חמאס – והוא משלם פרוטקשן לחמאס. מכוניות? מי צריך שלוש מכוניות במשפחה? צריך חינוך – ואין, צריך בריאות – ואין, צריך ממלכתיות – והוא הורס אותה. נתניהו משחק באש כשהוא מתעסק עם השד הערתי. הוא מוציא את השד המסוכן הזה מהקבוקו שאליו אני הכנסתי אותו. לכן אני חושב שאלו פרפורי גסיסה. זה סוף איטי וכואב, אבל זה הסוף. הרבה ליכודניקים יתפכחו, יברחו ימינה – וגנץ יהיה ראש הממשלה.

גם למלי אוהנה-אלישע דעה אחרת מזו של דהן ויבגי. המנהלת של חמי טבריה מקבלת אותי במכונסי עוד שחורים ובחולצת סריג שחורה ובמראה מטופח. החיוך הנבון שעל פניה אדיב אך חשדני: היא לא לגמרי בטוחה שהיא רוצה לדבר על הפוליטיקה של טבריה ועל המצב של טבריה. אבל המחיתן שלה אבי דהן אמר שאפשר לבטוח בי, ומילה של אבי זו מילה. כאשר אני מציג לה את השאלה הקבועה שלי – למה ביבי? – היא מפתיעה אותי בתשובה שלא ציפיתי לה: לא ביבי. היא ממש לא ביבי. בבחירות של ספטמבר אפילו הצביעה גנץ. כי טבריה זקוקה לשינוי. המדינה זקוקה לשינוי. די. אנחנו יושבים בבית הקפה המאוחר במבואה של מרחצאות המרפא. מדי פעם ניגש אלינו אדם מבוגר המבקש עבודה. אין. מדי פעם ניגשת אלינו בחורה צעירה המבקשת עבודה. אין. וכשהאספרסו הקצר מגיע עם צלוחית של עוגיות ונזיל-שוקולד, מלי סוף-סוף משתחררת ומתחילה לדבר. מרם ליבה. כמו כולם בטבריה גדלתי בבית ימני, היא אומרת. אבא ימני, אמא ימנית, כל המשפחה ימנית. כי ככה זה כאן, על זה מגדלים אותך. מין מצ'ואיזם כזה. ימין, ימין, ימין. ליכוד, ליכוד, ליכוד. מחל, מחל, מחל. והאמת היא שגם עכשיו קשה לי לצאת מהימניות הזאת. אני לא לגמרי סגורה על עצמי. כי ביבי באמת מנהיג, אין אף אחד אחר בארץ שיש לו מנהיגות כמו שלו. אני לא יודעת אם בעולם יש מישוהו כמוהו. וביבי משרה ביטחון. כי לנו יש אויבים, בלי עין הרע, והאסרטיביות של ביבי מרתיעה אותם. החזות הקשה שלו לא נותנת להם להרים את הראש. הרי לפני ביבי היו כאן פיגועים וטרור ודם ברחובות. ועכשיו שקט. השנים של ביבי הן שנים של ביטחון. ישראל של ביבי חזקה ויציבה. והקשר שלו עם טראמפ, חבל על הזמן. גם עם פוטין הוא יודע לדבר. הודות לביבי, בכל העולם מסתכלים עלינו אחרת. עושים לו כבוד ועושים לנו כבוד.

אבל יש צד שני, מלי אומרת, והצד השני כואב. אנחנו בפריפריה מרגישים שהפקירו אותנו. הרי מה שקורה בטבריה הוא בושה, בושה גדולה למדינה. תראה איזו עיר הייתה יכולה להיות כאן. ואיזו עיר הייתה פה פעם. אבל עכשיו טבריה על הפנים. המשכורות נמוכות, כוח הקנייה אפסי, לצעירים אין מקומות עבודה ואין מקומות בילוי. אין מפעלים חדשים, אין בתי מלון חדשים, אין חינוך. התרבות שואפת לאפס. והחרדים לאט לאט משתלטים על העיר. כי רק להם מחלקים דירות בזול, רק להם דואגים. או הצעירים החילונים והמסורתיים מרגישים שאין להם כאן עתיד. בת אחת שלי כבר חיה בלאסווגאס,

וגם הבת השנייה מתכננת לעזוב. או מה שקורה כאן הוא די מטורף, מלי ממשיכה. מצד אחד, כמעט כולם בטבריה ביבי. חולים על ביבי. אבל מצד שני, ביבי לא עושה בשבילנו דבר. לא מקציב משאבים, לא תומך. הוא אפילו אמר פעם שטבריה אבודה. דווקא בזמן המערך הטיילת הייתה שוקקת חיים. היו תיירים. גם בזמן בגין ויגאל ביבי, העיר פרוחה. מכל הארץ היו באים לטבריה. בחוף השקט ובחוף התכלת היו הרקדות. היו כאן פסטיבלים, היה כסף והיו חיים. אבל מאז שנתניהו נהיה ראש ממשלה, העיר מתחדרת ודועכת. כי כשסוגרים הכול בשבת, התיירים לא באים. וכשכל המסעדות כשרות, גם הישראלים לא באים. אילת עקפה אותנו בסיבוב. כולם נוסעים לאילת או לטורקיה או לקפריסין. ואנחנו מרגישים שישיראל שכחה אותנו. ישראל מחקה את טבריה.

עכשיו מלי כבר בתופה. קשה לה לעצור. לפעמים נדמה לי שאנחנו בפריפריה מזוכיסטים, היא אומרת. זה קצת מזכיר אישה מוכה שבעלה מרביץ לה אבל היא נשאת איתו, כי היא פחדת להיות בלעדיו. כי היא פיתחה בו תלות. כולם יודעים שנתניהו לא סופר אותנו, אבל כולם מצביעים לו. בתל-אביב יש הכול, ומצביעים רק לא ביבי. בטבריה אין כולם, ומצביעים רק ביבי. מטורף. אני החלטתי שדי, מספיק, ובספטמבר שמת במעטפה גנץ. נראה היה לי שאכפת לו מאנשים, שהוא אדם ישר. והוא גם לא שמאל. האמנתי שאצלו לא תהיה הונחה. אבל מה שבאמת רצייתי היה שתקום ממשלת אחדות. שגנץ יאזן את ביבי ושביבי ילמד את גנץ. גם ייתן לו קצת ניסיון, יעשה אותו יותר חזק. עולמי. בסוף גם גנץ וגם נתניהו אכזבו. במקום להתנהג כמו שני מבוגרים שעובדים בשביל המדינה, הם התנהגו כמו ילדים בגן. אף אחד לא שם את האגו בצד, אף אחד לא עבר באמת בשביל העם, רק הכיסא עניין אותם. לכן ירד לי מגנץ. אבל אנשים גם לא יחזרו לביבי, כי יש בעיה בהתנהגות שלו. הוא לא נקי מרוב. וגם הגברת שרה מורידה הרבה, והבן עם הציצים שלו. לא מתנהגים ככה לאנשים, לא מנצלים את המעמד. ויש רבר שנקרא טוהד המידות. נותנים רוגמה, לא לוקחים מתנות. כך שאני לפחות כבר לא אצביע ליכוד ולא אצביע כחול לבן. מתי הבחירות? בי2 במאסר? בי2 במאסר שאשר בבית.

לא רחוק מחמי טבריה נמצא המפעל הכלכלי הגדול של העיר: רבי מאיר בעל הנס. כמאה ושישים שכירים מועסקים במוסדות רבי מאיר, וכמאה ושישים אברכים לומדים בהם תורה, וכשבע מאות מילדי טבריה לומדים במעונות ובגני הילדים ובכיתות בית הספר של המיזם החרדי המצליח.

הבניין הכיפתי המרשים שעל מורדות ההר המשקיף אל הכנרת נבנה כבר ב1930, אבל רק בעשורים האחרונים הוא היה לאתר לאומי פורח המושך אליו יותר ממיליון מבקרים בשנה. כך שגם ביום של חורף כבר, ברחבת העפר הבוצית חונים אוטובוסים אשר הביאו לכאן קשי יום נאמנים מכל רחבי הפריפריה הישראלית. גברים מזוקנים ונשים בכיסוי ראש וגם חיילים במדים חולפים בין שני טורים של דוכני כיפות, דוכני טליתות, דוכני קמעות. ונכנסים בחדר קודש אל החלל הפנימי האפלולי שתחת הכיפה הגדולה. ומתפללים ברבקות על הקבר הקדוש. ומדליקים נרות שמן סביב הקבר הקדוש. ומקבלים ברכה של הרב ליד הקבר הקדוש. למרות שאפשר גם באפליקציה. אפשר גם בוואטסאפ. ביסודה טבריה הייתה עיר מסורתית מתונה, ואולם האכזבה מהליכוד-שלי-אחרי-בגין העלתה את ש"ס. בשכונת רנר התבססה קהילה חרדית מגובשת ומוצקה, ובעשור האחרון הצטרפה אוכלוסייה אשכנזית: חסידות קרלין, חסידות צאנז, משפרי דיור מבני-ברק. בדיוק כפי

27.13x30.44	9/11	עמוד 27	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621720-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

מה שקורה בטבריה הוא בושה למדינה, אומרת מלי אלישע. המשכורות נמוכות, כוח הקנייה אפסי, לצעירים אין מקומות עבודה ובילוי. אין חינוך, התרבות שואפת לאפס. רק לחרדים מחלקים דירות בזול, רק להם דואגים. אז הצעירים החילונים והמסורתיים מרגישים שאין להם עתיד. בת אחת שלי כבר חיה בלאס־וגאס, וגם הבת השנייה מתכננת לעזוב

בירכא, את חופשת הקיץ היא עושה עם בעלה באילת. זה לא שפוי: מטבריה נוסעים לחופשה באילת. כי בטבריה עצמה אין כלום. אין תקווה, אין חיים. עם בוקר אני ממשיך. בבתי המלון הגדולים והקטנים שהוקמו בשנות השבעים, תירות עממית דלת אמצעים: ועדי עובדים, ארגוני נכים, צליינים. אנשים שאין ביכולתם להשאיר בעיר כסף או לעודר שמחה. ומחוץ למלונות, אברכים המציעים לי להניח תפילין. או לקנות ספרון של רב. הטיבירום (מיזם ענק של מזרקות מים ואש אשר נועד להביא המונים לעיר) לא פועל. אבל קברו של הרמב"ם פועל גם פועל. ובעיר העילית, המראה משובב הלב של ילדה חרדית בת עשר אחות בירו של אחיה בן השמונה האוחז בידה של אחותו בת השש, בדרום לבית הספר. ושלטים לאינספור: נ נח נחמן מאומן. ומסביב למבנה הענק והנטוש של קולנוע חן, מסחר הומה: חולצות ילדים ב־15 שקלים, מכנסי ילדים ב־30, שווארמה, מחבתות, כלי מטבח. קולנוע חן עצמו עובר הסבה: הוא עומד להפוך לשיבה.

כדי לאסוף את רשמיי ולרכו את מחשבותיי, אני יורד למלון הסקוטי סנט אנדרוס. הנה עוד פרדוקס: המוסד היחיד בטבריה שמממש את חזונו של הרצל הוא מוסד לא ציוני ולא יהודי, אלא נוצרי. מרתף היין משובח, המסעדה מעולה, הבר עשיר בוויסקי. בתי המידות בנויי הבולט, ששימשו בעבר כבית חולים מיסיונרי, הוסבו למלון־על־אגם שאין כמוהו בארץ. וכאשר אני מתיישב על המרפסת הצופה על כנרת ירקרקת תחת שמיים סגולים, אני מנסה להביין מה קורה כאן. ומה קרה כאן. ומה יהיה. טבריה איננה ישראל. בעוד ישראל היא סיפור של הצלחה, טבריה היא סיפור של כישלון. אבל חלק מהתהליכים המתרחשים בטבריה הם בבחינת אזהרה מפני העתיד. הם חושפים את חולשותיה של המדינה היהודית והם מצביעים על חלק מהסכנות הפנימיות הנשקפות לה. טבריה עשתה לפחות חמש טעויות קריטיות בשבעים השנים האחרונות. מיד אחרי מלחמת השחרור היא פוצצה את בתיה היפהפיים של העיר העתיקה. במהלך שנות השבעים היא החריבה סופית את העיר העתיקה, ובחרה בפיתוח בנאלי וברוטלי. בסוף שנות השמונים היא סירבה לקבל עלייה רוסית המונית ואיכותית. בשנות התשעים היא לא השתלבה במהפכת ההיי־טק. ובשנות האלפיים היא השמידה את הפוטנציאל התיירותי שלה ביצירתה של קהילה חרדית גדולה. כל הטעויות האלה התרחשו בהקשר של היעדר חזון ושל כישלון מנהיגותי מחפיר. השלטון המרכזי מצידו מעולם לא הושיט יד. הוא לא הפך את טבריה למפעל הלאומי שהייתה יכולה והייתה חייבת להיות. הוא לא סייע לתושבים להלץ את עצמם מסחרור הנחשלות שהעיר נקלעה אליו.

ביבי לא אשם? לא מדויק. הצלחה הכלכלית של עידן נתניהו מבוססת על הגישה של העצמת השוק הקטנת הממשלה והחלשת המדינה. אבל כאשר המדינה חלשה, אין ביכולתה לסייע לאזרחי חולשה כמו טבריה. היא אינה יודעת כיצד למשות מן הכישלון קבוצות אוכלוסייה שלא מצליחות לדאוג לעצמן. ועל כן, שלא בכוונה, היא מפקירה אותן. היא לא עושה למענו את המינימום שבמינימום שסוציאלי־דמוקרטיה מודרנית יודעת לעשות. אבל הסיפור עמוק עוד יותר. בסוף־בסוף, המהפכה הציונית הייתה גדולה על טבריה. האוכלוסייה היהודית הוותיקה שלה לא הייתה גדולה חזקה דייה לקלוט כהלכה את העלייה ההמונית שהגיעה מיד אחרי הקמת המדינה. העיר אמנם שילשה את אוכלוסייתה בתוך עשור, אבל כמו קרסה אל תוך עצמה. בניגוד למקומות אחרים בארץ, לא הייתה בה די עוצמה פנימית לעמוד בהלם הדמוגרפי ובכאב הרב שהמהפכה חוללה. בייסורים של עלייה וקליטה ורחייה. על כן, כמו בן מסוים, טבריה מעולם לא התאוששה מהטראומה של שנות החמישים. היא לא הצליחה לאזן את עצמה ולייצב את עצמה. אחרי

השבע לא מבין את הרעב. תומך ליכוד מנופך בדגל במרפסת טבריינית

תיירים ישראלים חזרו לעיר, וקובי עצמו היה לכוכב תקשורת. אולם המאבקים בין ראש העיר החדש ובין שר הפנים, המפלגות הדתיות והרב המקומי, שיתקו את טבריה. היום אין לעירייה תקציב, היא לא מסוגלת לגבש תוכניות פיתוח ולא לתת אישורי בנייה. הגירעון הנצבר שלה עומד על כ־100 מיליון שקלים. ב־13 בינואר השר אלקין הדיח את ראש העיר קובי מתפקידו. הפריחה הייתה קצרת ימים – וקמלה.

כשאני יוצא מרבי מאיר ונוסע אל תוך העיר בהפוגה שבין הגשמים, הלב נצבט. פנסי רחוב שאינם דולקים, גני משחקים חשוכים, ספסלי רחוב שבורים, שילוט רחוב מחוק, ערמות של קרטונים, צחנה של אשפה. זוהמה. וספיר סימוני (29) המתגוררת בדירה שכורה ברחוב שמעון פרס אומרת אין, אין, אין מצב להגיע לדירה. שלושה ילדים ורביעי בדרך, ועובדים מבוקר עד לילה, ואין סיכוי לדירה. לא ביבי אשם. רק ביבי מתאים להיות ראש ממשלה. אבל טבריה על הפנים. לא תמיד יש צהרון קשה מאוד למצוא עבודה שווה. את הקניות היא עושה בחיפה, את הילדים היא לוקחת בשבת למתקני שעשועים

שהמפעל הכלכלי המרכזי בעיר הוא מוסדות רבי מאיר, יוזמת הבנייה העיקרית היא של היוזם החרדי מרכזי קרליץ. במקביל, שיכון אחר שיכון מאוכלסים במשפחות חרדיות, שהעלו מאוד את מחירי הדיור ורחקו החוצה את הזוגות הצעירים החילונים, חסרי ההון. מספר בתי הכנסת עלה ל־160. מספר המעונות החרדיים והכוללים החרדיים הוכפל ושולש. היום שיעור החרדים עולה על 23 אחוז. כשתושלם בניית 1,400 הדירות הנאות של קרליץ, יגיע שיעורם ל־30 אחוז. בעתיד הלא רחוק, 35 אחוז. התנועה חרדסטרית; תמונת העתיד ברורה.

אני באופן אישי מתעב את הרגש האנטי־חרדי. אני רואה גם בחרדים אחים ואחיות. אבל לי קל לחוש כך. אני חי חיים שלווים ומוגנים במרכז. בטבריה, האימה מפני ההתחרדות מיידית, עמוקה ועזה. היא זאת שהעלתה את רון קובי. הקמפיין האנטי־חרדי הבוטה שניהל זכה להצלחה טראמפית סוחפת ברשתות החברתיות, והעניק לו כ־45 אחוזים מהקולות בבחירות המקומיות שנערכו באוקטובר 2018. במשך חודשים אחרים נדמה שחלה תפנית, שתור זהב בפתח. הטיילת נפתחה בשבת, רבבות

26.9x30.26	10/11	28	עמוד	מקור ראשון - זיוקן	01/2020	71621722-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790						

צילום: שאטרסטוק

מחזון הרצל אל הקבר הקדוש. המלון הסקוטי (למעלה) וקבר רבי מאיר בעל הנס

תקופה קצרה יחסית של תנועה קדימה, היא התחילה לסגת לאחור.

את אבי דהן אני אוהב אהבת נפש. הוא באמת אחי. בימים קשים שלי הוא עמד לצדי. בימים קשים שלו ניסיתי לעמוד לצידו. בכל רגע נתון אני מעדיף את אהבת האדם שלו על שנאת האדם של חלק ניכר מהאליטה המכנה את עצמה ליברלית. בכל רגע נתון אני מעדיף את אהבת החיים שלו על מרתת החיים של חלק ניכר מהאליטה המכנה את עצמה נאורה. הוא חכם, מהיר, חריף. זולל את הקיום מבוקר עד ערב. ויש בו איוון מקסים של מסורתית וקדמה. אבל הדברים שלו קשים לי. והדברים של מאיר יבגי קשים לי. אני רואה את האמת המסוימת בחלק מהם, ואני רואה גם את הסכנה הגדולה הטמונה בהשלכותיהם.

על אף הכול ולמרות הכול, אני בך גוריוניסט. אני חושב שבך גוריון חולל כאן גם מעשה ידי אדם. על אף הכול ולמרות הכול, אני מוקיר את משה צחר. אני זוכר שהוא נתן את חייו למקום הזה ומת בדירה צנועה ובחוסר כול. ואני אוהב את דגניה, את אפיקים ואת הקיבוצים המיתולוגיים שהשיקו את הציונות האוטופית של עמק הירדן. אני משוכנע שאם הם חטאו, הם חטאו בתום לב. אבל הסיפורים המטלטלים של חברי הוותיק ושל ידידי החדשים מטבריה מזעזעים אותי. הם מאיימים על תפיסת עולמי. הם מאירים באור אחר את קבוצת האוכלוסייה שמתוכה אני בא ואלהי אני משתייך. הם מותירים אותי חצוי ונבוך ומתבייש ותוהה.

והנה אבי מגיע. בחולצת טריקו קצרה ובמגן דוד זוהר ובחזיונות מתפרצת. תחילה אנחנו יושבים במרתף היין של בית המלון הסקוטי. אחר כך אנחנו עולים אל דירת הדופלקס המרהיבה ברחוב גולדה מאיר. בשני המקומות דהן שופע אנרגיה כמו שלא ראיתי מעולם. בערבו של היום שבו מפלס הכנרת עלה ב-23 סנטימטר, גם הוא עולה על גדותיו.

גנזתי את העדתי, אומר מאיר דותן. לקחתי את השד העדתי האישי שלי, הכנסתי לבקבוק וחתמתי את הפקק. אני רוצה כבוד למסורת המרוקאית, אבל אני לא רוצה שהמרוקאיות תהיה לעומתית וזועמת, אלא חלק מישראל אחת שיש בה מקום שווה לכולם. נתניהו משחק באש, מוציא את השד המסוכן הזה מהבקבוק

כדי לנצח בבחירות, אני אומר לו, נתניהו צריך 61 מנדטים. וכדי להגיע ל-61 מנדטים, הוא חייב להוציא אל הקלפיות 300 אלף אנשים שבספטמבר 2019 נשארו בבית. הוא חייב להלהיט את הבייס. להצית אש בפריפריה. לקבל בטבריה לא 46 אחוזים ולא 49 אחוזים, אלא 52 או 55. יקרה? יכול לקרות?

יקרה יקרה, עונה אבי. דווקא בגלל הפרקליטות התקשורת זה יקרה. כי היום אין עם אחד. יש עם ימין ויש עם שמאל. מה שהיה פעם ליכוד-מערך הוא עכשיו ימין-שמאל. וכאשר העם של הימין רואה את העלייה המטורף על ביבי, הוא נהיה יותר קיצוני. זה מוכיר את העבר. זה מעלה את הדם לראש. אנשים מרגישים שהעוול שעושים לביבי זה עוול שעושים להם. גם אני מרגיש כך. הפרשנים באולפני הטלוויזיה הם לא רק נגד נתניהו, הם גם נגדי. ולכן אני אעשה כל מה שאני יכול בבחירות האלה. אני אדבר עם כולם ואני אביא את כולם. ואני מרגיש שהרבה יעשו כמוני. אתה עוד תראה מה יהיה כאן. תהיה אש. הפעם זה על כל הקופה.

רגע רגע, אני אומר לאבי, תן לי להבין, אתה באמת מאמין שנתניהו חף מפשע? שתפרו לו תיקים? אתה

באמת חושב שהמשטרה הפרקליטות והתקשורת רודפות אותו וטופלות עליו עלילות?

המשטרה, הפרקליטות והתקשורת הן כמו חוליות, אבי עונה. גם בית המשפט העליון. חוליה סגורה בחוליה. וכיחד הם יוצרים שרשרת ברזל אחת שסוגרת על ביבי. הם רוצים לשחוט את ביבי. הם רוצים לשלוח אותו לכלא כדי שהכוח יחזור לידי השמאל.

אבי, אני מנסה, הלא יש כאן ראיות ועובדות. שלושה כתבי אישום. שלוש מאות ושלושים ושלושה עדים.

והמפכ"ל שניהל את החקירות היה איש שב"כ ומתנחל. היועץ המשפטי הוא איש ימין וחובש כיפה. אתה באמת מאמין שהכול קנוניה? מוזימה? הפיכה שלטונית?

ארי, יש לי עיניים, אומר אבי. אני רואה מה קורה.

ואני לא מטומטם. הרבה מאוד זמן הם מנסים לחסום את ביבי. כל דבר שהוא מנסה לעשות – פוסלים. ההתערבות של בית המשפט היא יותר מדי. נכנסים לבית המחוקקים,

משנים את החוקים, לא רוצים שהעם יקבע באופן

דמוקרטי. ומי שעומד בדרכם זה רק נתניהו. אם לא היה

נתניהו, הם היו כבר משתלטים על המדינה וקובעים כאן

הכול במקום העם. אז הם הבינו שהם צריכים לסלק אותו.

ובשביל זה הם עושים מכל זכוב פיל, מכל פירור הר.

מחפשים אותו כמו שלא חיפשו אף אחד אחר. חוקרים את

ביבי כמו שלא חוקרים פוליטיקאים אחרים. וממציאים

את הדבר החדש הזה, איך קוראים לזה, סיקור אוהד. שאין

כמוהו בשום מקום אחר בעולם. ששום פוליטיקאי בעולם

לא הואשם בגללו. אז אתה אומר לי שאין פה איפה

ואיפה? אתה קורא לזה צדק? כשליכודניק שרוף כמוני

רואה את מה שהחברים שלך בפרקליטות ובתקשורת

עושים, נשרף לו הלב. והוא נהיה יותר קיצוני. ובעודת

השם בבחירות אתה תראה מאות אלפים כמוני.

כשאנחנו עולים מהמלון הסקוטי לרופלקס מצטרפת אלינו רונית דהן, ומיד מפתיעה אותי. אני ליכודניקית, אומרת בת הזוג של אבי, אבל אני בעד להחליף את ביבי.

27.27x30.35	11/11	עמוד 29	מקור ראשון - דיוקן	01/2020	71621721-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בבתי המלון הגדולים והכעורים שהוקמו בשנות השבעים, תיירות עממית דלת אמצעים: ועדי עובדים, ארגוני נכים, צליינים. אנשים שאין ביכולתם להשאיר בעיר כסף או לעזור שמחה. קברו של הרמב"ם פועל גם פועל. מסביב למבנה הענק והנטוש של קולנוע חן המסחר הומה. קולנוע חן עצמו עובר הסבה: הוא עומד להפוך לשיבה

(בי"ב 1981) ואת מה שרדעי עשה (בי"ב 1999) ואת מה שאתה עשית בפריימריס. יאללה, בלגן. כשהיין בכוסות ואבי הופך את הסלמון ורונית חוזרת לנכד הצעיר, אני תוהה אם על כך בעצם נסכה מערכת הבחירות של 2020. מצד אחד האגף המתון בליכוד נשחק. בעיקר נשים וצעירים שלא מאמינים בשלום, אבל לא רוצים פלגנות ולא רוצים שחיתות ורוצים מודרניות. מצד שני עולה הסיכוי להלהיט את הבייס. במחיר גבוה מאוד. ובין שני התהליכים הללו תיקבע התוצאה. ייפול הפור. תשמע, ארי, אומר לי אבי כשאנחנו שנינו שוב לכה, מרימים כוסית לחיים ולמדינת ישראל. מי שלמעלה לא מבין את מי שלמטה. השבע לא מבין את הרעב. אתה

כלי רכב עלו על הכביש? כמה תשתיות? והשקל יותר חזק מהסטרילינג, יותר חזק מהאירו, יותר חזק מהדולר. אז מה רע? מה קרה? יש אבטלה? הייתה מלחמה? או כשאני מסתכל כמה טוב ביבי עשה לעם, וכמה החברים שלך בתקשורת שונאים אותו - ממשיך אבי - אני מבין שקורה פה משהו אחר. משהו לא נקי, לא אמיתי. מין קואליציה של כל הצפונים נגדו. כולם הולכים על הראש שלו. אז הלכו והביאו שלושה רמטכ"לים. ושב"כ. ומוסד. חיפשו עליו במשטרה. חיפשו עליו בפרקליטות. ולכלכו עליו בטלוויזיה. לא אחר בא עליו, ולא שלושה באים עליו. מאה באים עליו. וכאלו הם נאורים, אבל בעצם הם רוצים דם. רואים בעיניים שלהם שהם רוצים דם. אבל הוא חזק. עומד. גם מול מאה הוא עומד. תאמין לי, אני לא מבין איך הוא שורד את כל זה. הוא פשוט עשוי מחומר אחר. ואני מאוד מאוד גאה בו. הוא המנהיג שלי.

תבין מה קורה פה, אבי נאנח. חזרה השנאה הישנה. תגיד שזה בגלל ביבי, אבל אני אגיד שאלה התקשורת והפרקליטות ובית המשפט. אני לא אומר שהוא צדיק. מי היום צדיק. אבל ראבק, סיגרים? שמפניות? על זה מפילים ראש ממשלה? גם תראה את הדרך שבה הם עושים את זה. הדרך מוכיחה שהם רוצים רק לגמור אותו. וזה מביא זיכרונות של פעם. אין שוויון, אין מידתיות. אם אתה ימני לא יקשיבו לך, לא יתנו לך צ'אנס. ידרסו אותך. אלה בחירות קשות, קשות מאוד, אבי אומר. כי מה שיהיו התוצאות - הן יישארו הרבה זמן. אם הימין ינצח - השמאל צריך לומר קדיש. כחול לבן תתפרק ותיעלם כמו קדימה. נגמד הסיפור שלהם. הרי חוץ מרקילאי-ביבי אין להם מה לומר. הם דיקט צבוע. אבל אם השמאל בכל זאת ינצח - הימין בבעיה. הליכוד לא יראה שלטון הרבה זמן. כי הבן שלי לא זוכר את שיכון ד'. הצעירים שלא חוו את המערך, מתחברים יותר לאמצע. כלומר, הדלק של הליכוד מתחיל להיגמר. לכן אם כחול לבן ייקחו פעם אחת - הם ייקחו הרבה פעמים. הם ישלטו שנים. אני חושב שכולם מבינים את זה. מצד אחד ביבי נלחם על החיים שלו, ממש. מצד שני הצפונים יודעים שהם חייבים להרוג אותו. חייבים. כי אריה פצוע הוא אריה מסוכן. וביבי עכשיו הוא אריה פצוע. המשטרה פתחה מולו חזית, והפרקליטות פתחה חזית, והיועץ המשפטי לממשלה, ובית המשפט. ביבי לא פראייר, הוא יודע לסגור חשבון, והוא יסגור חשבון. לכן כולם יודעים שזה או הוא או הם. או שהם מחסלים אותו, או שהוא מחסל אותם. משנה את הכללים ומוריד אותם מכל הכוח שעדיין נשאר להם, ועושה כאן מדינה שהיא באמת באמת ימנית.

מה ששמעת מרונית מראיג אותי, הוא מוסיף. שמעת את זה גם ממלי, ואני שומע את זה בעיר ובקניון ובהרבה מקומות. יש חלק בליכוד שהתעייף. יש ליכודניקים ששטיפת המוח של התקשורת חדרה אותם. לא נעים להם לתמוך במועמד שיש נגדו כתבי אישום. או יש פה מלחמה גדולה על הנשמה של הליכוד: האם מחזיקים חזק או האם נשברים. ואני חושב, אומר אבי, שהעניין של המפלגות הערביות יעזור. זה משחק לטובת ביבי, כי גנץ ולפיד הראו את הפנים האמיתיות שלהם: הם שמאל. ואשכנזי, שמאוד החזקתי ממנו, נהיה מין גולנצ'יק של צפונים. לאנשים שהם מרכזימין יהיה קשה יותר להצביע לכולם לבן. גם ליברמן לדעתי ירד. הוא עבד על הרבה אנשים הרבה זמן, אבל עכשיו מבינים שהוא פשוט בקטע קשה נגד ביבי. אישיאישי. אם ביבי באמת יחרוש את הארץ וישרוף את השטח, הליכוד יחזור, הימין יתעורר. אנשים יבינו שבחירות 2020 הן הכי חשובות שהיו פה. הבחירות שיקבעו עשרים שנה קדימה. ואם בעזרת השם יהיה ניצחון - וואלה מה יהיה פה. זה יהיה יותר מאשר המהפך של 1977. זה יהיה האמיאמא של כל המהפכים. ■

והכנרת עולה על גדותיה. הטיילת בחוף טבריה

בחיים לא תבין את מה שאני הרגשתי כשבאתי לקיבוצים וראיתי את השפע שלהם, בזמן שלנו לא היה כלום. כרו סודה היה לכם בחדר האוכל. מגשים עמוסים בננות ותפוחים, כשאנחנו כמעט רעבים. לכן אני בחיים לא אצביע מערף. לא אשים כחול לבן. הם פגעו בכבוד שלנו, ומי שרומס אותך, אתה לא שוכח לו. לא סולח. הליכוד? בדיוק ההפך. הליכוד ירד אלינו לעם, לפריפריה. נתן לנו כבוד. נתן לנו פרנסה. פתאום היה מישוה שהכרנו בעירייה ובממשלה. הייתה נגישות. גם מבחינת הרת, הליכוד יותר מתאים. אני לא קיצוני ואני נגד כפייה, אבל אני לא רוצה שמישהו ילעג לי כמו גרבוז כי אני עולה לקברות צדיקים או מנשק מזוזה או מניח תפילין על המרפסת בבוקר. וכשאני בתל-אביב אני מרגיש קר כזה. לא מקבלים אותי כמו שאני. וגם העניין הכלכלי. שמע, זה לא שבגין וביבי נתנו לי משהו. אני בעצמי עשיתי. אבל בגין וביבי נתנו לי את התנאים לעשות. בהתחלה הייתה לי סוסיתא, אחר כך סימקה, אחר כך פורד אסקורט ועכשיו מרצדס. היום אני יכול לנסוע לחו"ל כל חודש-חודשיים. איפה זה היה קודם? זה לא רק אני. עשר שנים של סכבה היו פה. כמה

הוא ראש ממשלה מצוין, עשה טוב לכלכלה, עשה טוב לביטחון, עשה טוב למדינה. עשה טוב לעם. תמיד הייתי מאה אחוז איתו. אבל כשהתחילו הפרשיות האלה, משהו אצלי נסדק. לא יודעת. נכון שהתקשורת נגדו, אבל משהו מריח לא טוב. וגם אין לו זמן לנהל את המדינה כי הוא כל הזמן צריך לנקות את עצמו. רעש, רעש. אין אוויר. ואני צדיכה אוויר. לגנץ בחיים לא אצביע, הוא לא די חזק. אבל אולי לא אצביע בכלל. אני עדיין לא יודעת. אבי מאחורי הדלפק במטבח, קוצץ פטרז'יליה וקוצץ שמיר לסלט. מכניס לתנור נתחים של סלמון. ופותח בקבוק יין משובח. אתה רואה מול מה אנחנו עומדים? הוא אומר. התקשורת עושה שטיפת מוח ולאט-לאט זה חדר. גם את אשתי וגם את הבן שלי התקשורת הוויזה. בסוף הם בטח יצביעו מחל, אבל זה לא יהיה פשוט. כי כתבי האישום, זה כבר. זה מכבד. גם בטבריה זה גורם לחלק מהליכודניקים לשאול שאלות. אם ביבי היה מקשיב לי, הייתי אומר לו: צא אל העם. עכשיו. יש בישראל חמישים ערים? לך לחמישים ערים. יש שלוש מאות שיכונים? לך לשלוש מאות שיכונים. תיגע באנשים. תחזק את האנשים. תלהיב את האנשים. תעשה את מה שבגין עשה